

סיכום נקודות חשובות ליחידת נתי"ב / אנסיין – ערן חדד

שמיעוד לשאלה ראשונה – שאלת החובה מיקום המדינה / חבל וגבולות

1. מיקום בקווי אורך ורוחב - יש להתייחס לכל שטח המדינה, לפי הגבולות (פס אדום עבה) במפה פיסית של המדינה ולא במפת עולם!

- כדי למצוא שטח מדינה בקווי אורך יש להתייחס לנקודה הימנית ביותר ולנקודה השמאלית ביותר של גבולות המדינה. וכדי למצוא את קווי הרוחב של המדינה יש להתייחס לנקודה הכי עליונה ולנקודה הכי תחתונה של גבולות המדינה.
- קווי אורך הם המספרים השחורים שרשומים למעלה / למטה במפה. אם המספרים השחורים של קווי אורך עולים מימין לשמאל נמצאים בחצי כדור מערבי, ואם המספרים עולים משמאל לימין נמצאים בחצי כדור מזרחי. ליד כל מספר של קו אורך חייבים לרשום מזרח או מערב!! לדוגמא שטח מדינה בין 18 מזרח עד 26 מזרח.
- קווי רוחב הם המספרים השחורים שמופיעים בצד ימין / שמאל של המפה. אם המספרים של קווי רוחב עולים מלמטה למעלה אז נמצאים בחצי כדור צפוני ואם המספרים עולים בדף מלמעלה למטה אז נמצאים בחצי כדור דרומי. ליד כל מספר של קו רוחב חייבים לרשום צפון או דרום. לדוגמא שטח מדינה בין 12 צפון עד 29 צפון.

2. מיקום ביבשת - יש לרשום את שם היבשת והיכן ביבשת נמצאת המדינה (בצפון / בדרום מזרח / במערב וכו'). מומלץ לבדוק קו אורך אחד וקו רוחב אחד שעוברים במדינה ולמצוא את המפגש ביניהם במפה פיסית של כדור הארץ וככה לראות את היבשת.

3. גבולות - שי לרשום לפי סדר את הגבולות לפי כיוונים (עדיף עם כיוון השעון ולהתחיל מצפון). ליד כל גבול לרשום אם הוא גבול ימי טבעי (ים / נהר) או גבול מלאכותי יבשתי.

יחידות נוף ומאפייניהן

יחידות נוף אפשריות - הרים, מישור / מישור חוף, עמק, שפלה, רמה.

במפה פיסית, לפי הבדלי צבע ניתן להבחין בין יחידת נוף אחת לאחרת. יש להתמקד ביחידות נוף גדולות / בולטות ולא קטנות.

יש להשתדל לתת שם ליחידות הנוף - שם של ההרים, שם של העמק (לרוב על שם הנהר המרכזי הזורם בו), שם של מישור החוף ע"ש הים שליידו.

מאפיינים פיסיים:

טופוגרפיה - גובה במטרים של פני השטח - לכל יחידת נוף.
תבליט / פני השטח - לתאר במילים אם האזור גבוה / תלול או שטוח / מישורי / מתון.
אקלים - כמות משקעים שנתית - יש לאתר את יחידת הנוף, בעזרת קו אורך ורוחב, במפת אקלים של היבשת.
גיאולוגיה - סוג הקימוט להרים - קימוט אלפיני צעיר או קלדוני – ורסיקני קדום (לפרט גם מאפיינים של הקימוט - בקימוט אלפיני הרים גבוהים מאד, פסגות חדות, מדרונות תלולים, לא יציב - לבדוק אם יש פעילות געשית).

גיאולוגיה - סוג הסלעים - מתאים כלל יחידת נוף - לבדוק במפה גיאולוגית ב סוף האטלס לפי קו האורך והרוחב של יחידת הנוף. באזור מישור / עמק לרוב יש סלעי משקע צעירים / קדומים.
הידרוגרפיה - קו פרשת מים לאזור הררי (התחלה של נהרות לכיוונים שונים - לציין דוגמאות של נהרות), באזור מישור חוף לבדוק שפך של נהרות (דלתא או אסטואר) ולציין שמות נהרות שנשפכים, באזור של רמה לבדוק אם יש ניקוז חיצוני (כאשר הרמה מוקפת במקומות נמוכים) או ניקוז פנימי (כאשר הרמה חסומה ע"י הרים), לבדוק אם יחידת הנוף נחצית / מבוזרת ע"י נהרות שזורמים בה, לבדוק אם יש ביחידת הנוף אגמים / ימות.

לגבי מישור חוף - לבדוק אם הוא צר או רחב, לבדוק אם שי ביצות, לבדוק אם יש מפרצים, אם יש שפך נהרות / נחלים.
אוצרות טבע - לבדוק במפה כלכלית אם יש אוצרות טבע ולציין אותם.

2. מאפיינים אנושיים:

פעילות כלכלית - סוגי גידולים חקלאיים, סוגי תעשיות, נמלי ים לאורך החוף, תיירות לאורך החוף.
תחבורה - כבישים ראשיים, מסילות ברזל, שדות תעופה, נמלי ים.
צפיפות אוכלוסין - נתין לראות במפה פיסית, לפי גודל היישובים וכמות היישובים, אם יחידת הנוף מרובה או דלילה (מעטה) באוכלוסייה.

שאלת אקלים

1. גורמים המשפיעים על האקלים וניתוח הבדלים בנתוני טמפרטורה ומשקעים

בשאלה המבקשת להשוות בין מקומות / יישובים בחבל מבחינת טמפרטורה ומשקעים יש להתייחס להבדלים בכמות המשקעים השנתית, הבדלים במשרע (הפרש) טמפרטורה שנתי בין קיץ לחורף, הבדלים בטמפרטורת מכסימום / מינימום - היכן יותר קר או חם. בנוסף לכך יש להסביר את הגורמים להבדלים:

- **גובה** - ככל שעולים בגובה הטמפרטורות נמוכות יותר, וכמות המשקעים בדרך כלל עולה.
- **מרחק מהים** - ככל שקרובים לים הלחות גבוהה יותר ולכן יותר משקעים, ולהיפך ככל שרחוקים מהים. ככל שקרובים לים הטמפרטורות פחות קיצוניות ומשרע (הפרש) הטמפרטורות נמוך יותר בשל השפעת הים הממתנת, ולהיפך ככל שרחוקים מהים.
- **קו רוחב** - בחצי כדור צפוני ככל שמצפינים כך קרינת שהמש חלשה יותר והטמפרטורות נמוכות יותר ולהיפך. בחצי כדור דרומי ככל ש מדרימים קר יותר.
- **זרמי ים** - משפיעים רק על חופי אוקיאנוסים. בחוף שמושפע מזרם ים חם אין קיפאון והדבר חיוני לתחבורה ימית סדירה, הלחות גבוהה יותר, משקעים רבים יותר וטמפרטורות חמימות. בחוף שמושפע מזרם ים קר יש מעט התאדות, מעט לחות, מעט משקעים, אפשרות למדבר חופי, סכנת קיפאון בחורף.
- **מחסומי הרים** - **תופעת "צל גשם"** - במקום נמוך מוקף הרי או לרגלי רכס הרים כמות המשקעים נמוכה. בצד שפונה אל הרוח האוויר עולה, הטמפרטורה יורדת, הלחות עולה ויותר משקעים. כאשר האוויר עובר את פסגות ההרים הוא יורד ומתחמם ומתייבש ויכול ליצור מדבר - לדוגמא מדבר יהודה (יש הרחבה בסיכום אנימציות).

2. סוגי אקלים

חשוב לאתר את המדינה במפת אקלים של היבשת ולראות את סוג האקלים לפי האותיות הרומיות I, II, III, IV, V.

- **אקלים טרופי** - באזורים הסמוכים לקו המשווה. לחות רבה, טמפרטורות גבוהות בממוצע שנתי מעל 18 מעלות ומשע טמפרטורות קטן, משקעים רבים, כיסוי של ג'ונגלים (יערות הגשם), גידולים טרופיים שזקוקים לחום ומים רבים - קפה, תה, קקאו, קנה סוכר.
- **אקלים מדברי** - לחות נמוכה, כמות משקעים שנתי מתחת ל 200 מ"מ, משע טמפרטורה גדול, סופות חול, סכנת שיטפונות, קושי להתיישבות, מחסור במים ואדמות מלוחות.
- **אקלים ממוזג** (סובטרופי חם כולל ים תיכוני) - קיץ חם ולרוב בלי גשם, חורף קריר וגשום, אקלים נוח לאדם ולחקלאות. משע טמפרטורה גדול יותר ככל שמתרחקים מהים.
- **אקלים ממוזג קריר עד קר** - בצפון-מרכז אירופה וצפון ארה"ב בערך בין קו רוחב 50 עד 70. בחורף קר מאוד ומושלג, בקיץ חמים ויכול לרדת גשם גם בקיץ. משע טמפרטורה גדול.
- **אקלים קוטבי** - קר מאוד כל השנה וקפוא, לחות נמוכה ומעט משקעים - מדבר קוטבי. קושי לחיות.
- **אקלים הרים רמים** - בהרים גבוהים מעל 3000 מ'. קיפאון כל השנה, שלג עד. חורף קר מאוד. קושי לחיות בשל קשיי נגישות וחוסר חמצן. סכנת מפולות שלגים. אתרי סקי - תיירות.

3. קלימוגרף

העמודות מראות את כמות הגשם בחודשי השנה השונים. קו רצוף מראה את הטמפרטורה. ציר Y השמאלי מראה את כמות המשקעים. ציר Y ימני מראה את הטמפרטורות. יש לבדוק מהי הטמפרטורה הגבוהה ביותר ומהי הנמוכה ביותר ובאיזה חודשים ולחשב משע (הפרש) טמפרטורה. לפי כמות המשקעים השנתית הכוללת (לחבר את העמודות במידה ולא מצוין כמות שנתי) ניתן לקבוע את סוג האקלים. לבדוק באילו חודשים ועונות יורד עיקר הגשם - להבחין בין קיץ לחורף ולזכור שבחצי כדור דרומי ובמדינות המושפעות מגשמי מונסון הגשמים ירדו בעיקר בחודשים אפריל עד ספטמבר - חודשי קיץ (מונסון - גשמי קיץ).

היפוך עונות - בחצי כדור דרומי העונות הפוכות לחצי כדור צפוני!! כלומר בחודשים יוני עד אוגוסט זה שיא החורף בחצי כדור דרומי בעוד שזה שיא הקיץ בחצי כדור צפוני. בחודשים דצמבר עד פברואר זה שיא החורף בחצי כדור צפוני ואילו זה שיא הקיץ בחצי כדור דרומי.

מיועד לשאלת אקלים (לא מופיע כל שנה) תופעות טבע קיצוניות והתמודדות האדם

1. תופעות טבע אקלימיות

- **סופות טרופיות** (טייפון באוקיאנוס השקט, ציקלון במדינות סביב האוקיאנוס ההודי, הוריקן במדינות האיים הקריביים וחופי אוקיאנוס האטלנטי) - כמות רבה של גשמים, רוחות 120-300 קמ"ש. סופה שנוצרת מעל אוקיאנוס גדול וחם ומקבלת מהמים החמים ומהלחות את האנרגיה (הדלק) לסופה. גורמת לנזק רב לתשתיות ולמתקני חוף, הצפות, פגיעות בנפש, גלי ענק וגאות בים. נחלשת מעל ליבשה. ההתמודדות היא ע"י בניית סכרים להגנה על מקומות נמוכים מפני הצפות וכן פינוי אזורי חוף מאוכלוסייה, לאחר אתרעה וחיזוי מסלול הסופה (יש הרחבה גם בסיכום על אנימציות).
- **טורנדו** - מערבולת של רוחות חזקות מאוד עד 500 קמ"ש מעל שטחי יבשה נרחבים. משפך צר כהה שיורד לקרקע מענן סערה. נזק נקודתי רב. המשפך ינק ושואב אליו חפצים. התמודדות ע"י ירידה למרתפים / מקלטים להתגונן מהסופה החולפת על פני השטח.
- **גשם חומצי** - גשם רעיל עם ערך נמוך מ 5.6 בסולם Ph. נוצר מעל ריכוזי תעשייה גדולים (בעיקר תעשייה כבדה כמו תעשיית פלדה) ותחנות כוח שפולטים לאוויר כמות רבה של תחמוצות חנקן וגופרית דו חמצנית משריפה של "דלקים פוסיליים" (פחם, נפט). הגשם החומצי עלול להרעיל אגמים ולגרום לתמותת דגים, הרעלת קרקעות וגידולים חקלאיים, התפוררות של מבני שיש.
- **שיטפונות** - באזורים נמוכים / מישוריים ושטוחים כאשר יכולת הניקוז נמוכה. בעת ירידת כמות רבה של גשמים לדוגמא בסופה טרופית או בגשמי המונסון בדרום מזרח אסיה בקיץ. נהרות עולים על גדותיהם (גם בעת הפרשת שלגים באביב מההרים) וגורמים להצפות ולשיטפונות. השיטפונות גורמים נזק לשטחים ולגידולים חקלאיים, הרס

- כפרים (כולל מפולות בוך) וקורבנות בנפש. התמודדות ע"י בניית סכרים / סוללות עפר לאורך גדות הנהר ופינוי אוכלוסייה במידת האפשר.
- **מידבור** - תופעה של התפשטות המדבר אל עבר אזורים שקודם לכן לא היו מדבר. התרחבות שטח הישימון על חשבון שטחי המזרע. אזורים בשולי מדבריות נתונים בסכנת מידבור. המידבור נגרם בשל פעילות האדם שכוללת רעיית יתר וניצול יתר של הקרקע וחשיפתה מצמחייה, וגם ע"י התחממות כדור הארץ ושינויי האקלים. המידבור עלול לגרום לנדידה של אוכלוסייה אל עבר אזורים פוריים יותר עם מים ולגרום להתפוצצות אוכלוסין בערים גדולות. התמודדות - ע"י פיקוח על רעיית צאן, פיתוח חקלאי / נטיעת עצים (ייעור).
  - **סופות חול** - באזורי מדבר חול כאשר החול יבש ומנשבת רוח חזקה. הדבר עלול להגביל את הראות ולשבש את התחבורה (תופעת "אובך"). התמודדות ע"י נטיעת צמחייה, הרטבת החול
  - **בצורת** - מיעוט משקעים. פגיעה בחקלאות ובמקורות המים.
  - **קיפאון** - קיפאון ים בסמוך לקוטב או באזור המושפע מזרמי ים קרים. יש פגיעה בתחבורה הימית - שיתוק נמלי ים למספר חודשים.
  - **סוגי מדבריות** - מדבר קר באזור הקוטב, סיביר, גירנלנד. **מדבריות חמים** - "רצועת המדבריות העולמית" בין קו רוחב 15-30 ומדבר "צל גשם" למרגלות הרים. **מדבר חופי** בשל זרם ים קר. מדבר יכול להיות במרכז יבשת בשל ריחוק ממקור הלחות של הים.

מיועד לשאלת גיאולוגיה

תופעות טבע גיאולוגיות

כדי להסביר התרחשותן של תופעות גיאולוגיות יש לבדוק במפה גיאולוגית שמות של לוחות טקטוניים אשר מתחככים / נפגשים.

- **צונאמי** - גל גאות ענק שנוצר מרעידת אדמה חזקה בלב הים. הגל צומח לגובה רב ככל שהוא מתקרב אל המים הרדודים שבקרבת החוף, עקב עליית קרקעית הים ודחיסת האנרגיה לעובי קטן יותר של מים. הגל גורם להרס רב בחופים ולקורבנות בנפש. דרכי התמודדות - מערכת אתרעה ופינוי אוכלוסייה מהחוף למקומות גבוהים יותר ורחוקים יותר, בניית חומות / סכרים - צורך בהון רב (**ראה גם סיכום באנימציות**).
- **רעידת אדמה** - שחרור לחץ / אנרגיה בעת חיכוך או מפגש בין לוחות טקטוניים - לאורך קווי שבר, ב"טבעת האש" סביב האוקיאנוס השקט, באזורי קימוט אלפיני צעיר. סולם ריכטר מודד את עוצמת הרעש לפי כמות האנרגיה שהשתחררה. התמודדות ע"י חיזוק מבנים ובנייתם בהתאם לתקן עמיד לרעידות אדמה, הכשרת צוותי חילוץ והצלה. במדינות מתפתחות מספר הנפגעים גבוה יותר וההרס רב יותר בשל איכות בנייה לקויה וחוסר צוותי חילוץ והצלה.
- **הר געש (הרחבה בסיכום על האנימציות)** - נפוץ באזורי מפגש לוחות, ב"טבעת האש" סביב האוקיאנוס השקט, ובאזורי "פתיחה" / התרחקות בין לוחות טקטוניים, באזורי "נקודה חמה". פליטה של אפר געשי, לבה, גזים רעילים. עלול לקבור כפרים למרגלותיו, קורבנות בנפש, זיהום אוויר וגשם חומצי. יש מדינות (במיוחד מתפתחות) שבהם מתיישבת אוכלוסייה חקלאית כפרית רבה למרגלות הר הגעש. יתרונות – תיירות, אדמה חקלאית פורייה, מקור למתכות.

מיועד לשאלה בנושא ערים ועיר

1. סוגי מדרג עירוני

מדרג עיר ראשה (מדרג חסר/לא תקין) - כאשר העיר הראשונה במדרג גדולה ביותר

מפי 2 מהעיר השנייה. נפוץ בעיקר במדינות מתפתחות. סיבות היווצרות - גורם היסטורי של שלטון קולוניאלי שהתמקד בעיר אחת שלרוב שימשה כעיר נמל, הגירה רבה מהכפרים אל העיר שמהווה מוקד כלכלי-שלטוני-תרבותי, ריבוי טבעי גבוה.

מדרג דו ראשי - מצד שבו יש 2 ערים גדולות שההפרש ביניהן קטן אבל בין

שתיהן לבין העיר השלישית במדרג יש הפרש גדול ביותר מפי 2. מדרג זה יכול להיות גם במדינה מפותחת (אוסטרליה) וגם במדינה מתפתחת (ברזיל, הודו, סוריה).

מדרג מאוזן (מדרג מלא/תקין) - מצב בו ההפרש בין העיר הראשונה לשנייה קטן

מפי 2 או עד פי 2. נפוץ בעיקר במדינות מפותחות, שבהן יש הרבה ערים והבסיס הכלכלי הוא מסחר, תעשייה ושירותים ולא חקלאות.

2. גורמי מיקום פסיים עיקריים של עיר שתורמים להתפתחותה ולגידולה:

- מיקום ליד הים / מפרץ - פוטנציאל תיירות ומסחר (ערי נמל) ואקלים נוח.
- מיקום ליד נהר - מקור מים, נתיב שיט למסחר, תיירות, אפשרות הפקת חשמל הידרואלקטרי לתעשייה.
- עורף כלכלי - קירבה לאוצרות טבע (חומרי גלם / מחצבים) - מקור תעסוקה ופיתוח תעשיות, עורף של גידולים חקלאיים – לדוגמה עורף של דלתא (לזכור - בעיר עצמה אין חקלאות אלא מסביב לה!!).
- מיקום במרכז המדינה - נגישות טובה אל העיר מכל חלקי המדינה.
- שטח מישורי - אפשרות קלה לפיתוח, בנייה והתרחבות העיר.

3. הקמת עיר בירה חדשה במדינות מתפתחות - לדוגמה אבוג'ה בניגריה, ברזיליה

בברזיל, דודומה בטנזניה. הסיבות:

- רצון להתנתק מהעבר הקולוניאלי (שזכור לשלילה), רצון לבסס עצמאות.
- פיזור אוכלוסייה מעיר הבירה הישנה והצפופה ופיתוח של אזורים חדשים.
- העיר החדשה לרוב קרובה יותר למרכז הגיאוגרפי של המדינה.

הגירה

הגירה פנימית - בדרך כלל מהכפרים לערים - תהליך עיור - מפוץ במדינות מתפתחות. **סיבות להגירה** - בעיר מגוון רחב של תעסוקות עם הכנסה גבוהה יותר, בעיר שירותים ותשתיות ברמה גבוהה יותר (שירותי חינוך, בריאות, חשמל, ביוב, מים נקיים), בכפר - עוני ומחסור בשטחים חקלאיים, התפתחות טכנולוגית מצמצמת את הצורך בידיים עובדות בחקלאות הכפרית.

ההגירה הרבה אל העיר עלולה לגרום למספר בעיות בעיר הגדולה עקב הצפיפות הרבה שבה:

1. מחסור במקומות דיור והתפתחות של שכונות עוני, הומלסים, אנשים ישנים בפחונים, אוהלים, צפיפות מגורים רבה.
2. מחסור במקומות עבודה - אבטלה, עוני ופשע והתפתחות "כלכלת בזאר" - עבודות מזדמנות במגזר בלתי פורמלי שלא מעניקות זכויות.
3. קריסת מערכת השירותים והתשתיות העירונית - קריסת מערכת החשמל והביוב, פקקי תנועה, זיהום מי השתייה.
4. התרחבות של השטח העירוני הבנוי על חשבון שטחים פתוחים / חקלאיים בשולי העיר.

הגירה חיצונית - הגירה ממדינה למדינה, בעיקר ממדינות מתפתחות אל מדינות מפותחות. בדרך כלל מדובר על הגירה של פועלים פשוטים ששולחים כסף למשפחות שלהם שנשארות בארץ המוצא. **תוצאות אפשריות בארצות היעד והמוצא:**

1. בארצות היעד - שנאת זרים - מקומיים עלולים לצאת נגד המהגרים הזרים שתופסים מקומות עבודה של מקומיים - אבטלה של מקומיים.
2. בארצות היעד - פגיעה בצביון הלאומי של המדינה והיווצרות של מתחים בין מהגרים לבין תושבים מקומיים על רקע חברתי - תרבותי - דתי, נשואי תערובת.
3. בארצות היעד - המהגרים יכולים להשתקע בשכונות עוני בערים הגדולות, ועלולה להיווצר תופעה של בידול חברתי בערים - שכונות סגורות של מהגרים זרים.
4. בארצות היעד - ניצול של המהגרים הזרים ככוח עבודה זול, בלי תנאים סוציאליים. המהגרים עובדים לרוב בעבודות כפיים - פיתוח תשתיות, בנייה וכו'.
5. בארצות המוצא - "בריחת מוחות" - מדינות המוצא עלולות להפסיד כוח עבודה משכיל ומיומן.

6. בארצות המוצא - כניסת מטבע זר ששולחים המהגרים הביתה. זה מחזק כלכלית את משפחות המהגרים.

מיועד לשאלת רמת פיתוח וכלכלה

1. קביעת רמת פיתוח של מדינה (עולם שלישי - מתפתחת / נחשלת, עולם ראשון - מפותחת עד מפותחת מאוד):

נתונים כלכליים עיקריים:

- אחוז מועסקים בחקלאות - ככל שהוא גבוה מ 10% כך המדינה פחות מפותחת בשל חוסר שימוש בטכנולוגיה (מכונות).
- אחוז מועסקים בשירותים - ככל שהוא גבוה מ 60% כך המדינה מפותחת - תוצאה של רמת חיים והשכלה גבוהות.
- תל"ג שנתי לנפש - במדינות מפותחות מעל \$10,000 - תוצאה של מסחר מפותח, ייצוא ידע וטכנולוגיה, רמת חיים גבוהה ופעילות כלכלית רבה ולכן גם הכנסות רבות יותר ממיסים.
- תרומת המגזרים השונים לתל"ג - ככל שאחוז המועסקים בחקלאות גבוה אך תרומתה לתל"ג נמוכה הרי שמדובר על חקלאות מחיה פרימיטיבית. ככל שחלק גדול יותר של התל"ג מגיע מייצוא של מחצבים / גידולי מטעים כך הכלכלה לא מפותחת בשל חוסר ידע והון לפיתוח תעשייתי. במדינות מפותחות אחוז גבוה יותר של התל"ג יגיע מתעשייה ומשירותים.

נתונים דמוגרפיים עיקריים:

- תוחלת חיים - במדינות מתפתחות היא נמוכה יותר בשל חוסר שירותי רפואה, מגיפות, תזונה לקויה, מחסור במים נקיים.
- תמותת תינוקות - במדינה מתפתחת יותר בשל שירותי רפואה לקויים, לידות בתנאים לא סטריליים, חוסר חיסונים.
- ריבוי טבעי ושיעור פריון - במדינות מתפתחות גבוה יותר בשל מעמד אישה נמוך, דת ומסורת, חוסר מודעות לתיכונן משפחתי ולשימוש באמצעי מניעה, צורך בילדים ככוח עבודה.
- אנאלפביתיות - במדינות מתפתחות אחוז גבוה יותר בשל שירותי חינוך לא מפותחים בכפרים ותעסוקת ילדים מגיל צעיר במקום ללמוד.

- התפלגות מבנה הגילים - אחוז צעירים עד גיל 14 ומבוגרים מעל גיל 65 - במדינות מתפתחות אחוז גבוה יותר של צעירים ומעט מבוגרים מעל גיל 65 בשל ריבוי טבעי גבוה ותוחלת חיים קצרה.

2. חומרי גלם ותעשיות

למדינה שיש בה עושר בחומרי גלם שי מספר יתרונות כלכליים:

- א. יצירת מקומות תעסוקה רבים במכרות ובתעשיות שניתן לפתח.
  - ב. ייצוא של חומרי גלם מהווה מקור הכנסה למדינה במטבע חוץ.
- מדינות מפותחות מייצאות בעיקר מוצרים מעובדים מוגמרים שמבוססים על חומרי הגלם, בעוד שמדינות מתפתחות מייצאות בעיקר חומרי גלם ראשוניים לא מעובדים בשל מחסור במקורות הון וידע.
  - קיומם של חומרי גלם מעודד פיתוח של דרכי תחבורה - מסילות ברזל וכבישים לצורך הובלת חומרי הגלם אל מרכזי התעשייה והאוקלוסייה או אל נמלי הים לייצוא.

גורמי מיקום חשובים של תעשיות - גורמים מעודדים פיתוח תעשיות

"כח האמת" = כוח עבודה, חומרי גלם, הון, אנרגיה, מחקר, תחבורה.

גורמים פיסיים (טבעיים):

- א. חומרי גלם (מחצבים / אוצרות טבע).
- ב. מקורות אנרגיה - לדוגמה נהרות ומפלים לאנרגיה הידרואלקטרית, פחם ונפט לאנרגיה תרמית. תעשיות כבדות צורכות אנרגיה רבה ורצוי שתהיה זולה. גם זיקוק אלומיניום (זיקוק הבוקסיט שהוא חומר הגלם) דורש אנרגיה רבה.

גורמים אנושיים:

- א. כוח עבודה - ברמות שונות - כוח עבודה פשוט למפעלים עתירי כוח עבודה כמו טקסטיל ומפעלי הרכבה, וכוח עבודה מקצועי ומיומן לתעשיית הייטק. חברות רב לאומיות מקימות מפעלי טקסטיל והרכבה בעול"ש כדי לנצל כוח עבודה רב וזול.
- ב. הון - השקעות כספיות לפיתוח תעשייתי - ציוד, מכונות.

ג. **תשתיות תחבורה ונגישות** - מסילות ברזל, כבישים, נהרות, ליד חופי ים ונמלי ים - לצורך הובלת חומרי גלם ומוצרים ולייצוא.

ד. **ריכוז אוכלוסייה** - האוכלוסייה משמשת שוק צרכנים וגם מספקת הון, ידע ועובדים. אזורי תעשייה מעודדים התיישבות - מתן תעסוקה.

תעשייה קלה - תעשיית מזון ותעשיית טקסטיל. ממוקמת לרוב ליד ריכוזי אוכלוסייה.

תעשייה כבדה - לדוגמא תעשיית פלדה. תעשייה שמשמשת בברזל, מתכות, פחם. לרוב תמוקם ליד חומרי הגלם ועדיף רחוק מריכוזי אוכלוסייה בשל בעיות סביבתיות של זיהום אוויר וגשם חומצי.

טבלת משאבים ותעשיות המבוססות עליהם

משאב - חומר גלם / גידול חקלאי	סוג התעשייה המבוססת עליו
ברזל + פחם (גם ניקל, מגנזיום)	תעשיית פלדה (כולל מכוניות) = תעשייה כבדה מזהמת * מפחם ניתן להפיק אנרגיה תרמית בתחנות כוח.
נפט	בתי זיקוק ותעשייה פטרוכימית לייצור גומי, פלסטיק, צבעים. * מנפט ניתן להפיק אנרגיה תרמית בתחנות כוח.
זהב, כסף, יהלומים	תעשיית תכשיטים וכלי נוי
פוספט, חרסית, מלח, אשלג, ברזל, מגנזיום, נפט, גז	תעשייה כימית - ייצור דשנים כימיים לחקלאות, תרופות, תמרוקים, קרמיקה, חומרי ניקוי.
בדיל	תעשיית אלקטרוניקה ותוסף לתעשיית פלדה
נחושת	תעשיית אלקטרוניקה - לנחושת יש מוליכות חשמלית גבוהה.
כותנה, צמר מכבשים	תעשיית טקסטיל - תעשייה קלה ופשוטה שנפוצה יותר במדינות מתפתחות בשל העובדה שאינה דורשת הון וידע רבים אך מעסיקה עובדים רבים.
חיטה, תירס, קנה סוכר, קפה, קקאו, טבק	תעשיית המזון. * מקקאו - תעשיית שוקולד. * מטבק - תעשיית סיגריות.
עץ	תעשיית רהיטים, תעשיית נייר (למרות הבעיה הקשורה בכריתת יערות - הגברת התחממות כדה"א)

בוקסיט	חומר גלם להפקת אלומיניום - מנוצל בתעשיית מטוסים.
---------------	--

3. גורמים מעודדים או מונעים / מעכבים פיתוח כלכלי של מדינה

גורמים פסיים מעודדים פיתוח כלכלי / פוטנציאל כלכלי של מדינה	גורמים בולמים / מעכבים / מונעים פיתוח כלכלי
<p>1. מחצבים / אוצרות טבע / חומרי גלם - מקור לתעסוקה, מקור הכנסה ותרומה לתל"ג מיצוא, פיתוח תעשיות.</p>	<p><u>גורמים פסיים:</u></p> <p>1. חוסר מוצא לים - פוגע ביכולת למסחר.</p>
<p>2. מוצא טבעי ורחב לים הפתוח - הקמת ערי נמל, פיתוח מסחר ותרומה לתל"ג, פיתוח תיירות נופש וחוף.</p>	<p>2. טופוגרפיה הררית.</p> <p>3. אקלים קיצוני - שטח מדברי נרחב.</p>
<p>3. נהרות - הפקת חשמל הידרואלקטרי, נתיב שיט למסחר, מקור מים לחקלאות, תיירות.</p>	<p><u>גורמים אנושיים:</u></p> <p>1. משטר לא דמוקרטי ומלחמות פנימיות, חוסר לכידות חברתית.</p>
<p>4. שטחי יערות - חומר גלם לתעשייה (למרות הבעיה הסביבתית-אקלימית הכרוכה בכריתת יערות).</p>	<p>2. איסלם קיצוני שפוסל את התרבות המערבית, הסתגרות של המדינה.</p>
<p>5. אתרי נוף, ארכיאולוגיה ודת - נוף הררי למטפסי הרים, סקי - פיתוח תיירות כמקור הכנסה למדינה ומקור תעסוקה בענף השירותים.</p>	<p>3. עוני של אוכלוסיית המדינה - חוסר יכולת קנייה.</p> <p>4. "בריחת מוחות" עקב הגירה חיצונית של אוכלוסייה שעוזבת את המדינה ואנאלפבתיות.</p>

סוף